

บทที่ 2

วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องการจัดการเงินสะสมทรัพย์สินสำหรับผู้มีรายได้ก่อนวัยผู้สูงอายุ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาเป็นกรอบในการศึกษาดังต่อไปนี้

1. ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการออม
2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับการออม

เงินที่เหลือจากการใช้จ่าย หรือที่เรียกว่าเงินออม (Saving) ความหมายในพจนานุกรมศัพท์ที่เศรษฐศาสตร์ (2540) หมายถึง การนำเงินที่เหลือจากการใช้จ่ายไปลงทุนเพื่อหาผลประโยชน์ตอบแทน ซึ่งเงินออมเป็นส่วนหนึ่งของรายได้ปัจจุบันที่ไม่ได้ใช้จ่ายเพื่อการบริโภค หากแต่เก็บไว้โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการใช้จ่ายต่างๆ ในอนาคตการมีเงินที่เหลือจากการใช้จ่ายอาจทำได้หลายรูปแบบ เช่น ถูไว้เป็นเงินสด นำไปฝากธนาคาร หรือนำเงินออมไปซื้อหลักทรัพย์ เป็นต้น

ซึ่งแนวทางเศรษฐศาสตร์กล่าวว่า รายได้รวมทั้งหมดที่ผู้บริโภคได้รับผลตอบแทนของปัจจัยการผลิต ได้แก่ ค่าจ้าง ค่าเช่า ดอกเบี้ยและกำไร รายได้เหล่านี้ผู้บริโภคอาจนำไปใช้จ่ายเพื่อการบริโภคส่วนหนึ่งและอีกส่วนหนึ่งอาจเก็บออมไว้ใช้ ซึ่งการออมจะมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับรายได้ที่สามารถใช้จ่ายใช้สอยได้จริงกับการบริโภคของครัวเรือนอย่างมาก ครัวเรือนเมื่อได้รับรายได้มาหลังจากการหักภาษีแล้ว รายได้ที่เหลือถือว่าเป็นรายได้ที่ครัวเรือนสามารถนำไปใช้จ่ายใช้สอยได้จริง โดยครัวเรือนจะจัดสรรรายได้ส่วนนี้เพื่อการบริโภค ส่วนที่เหลือจึงกันไว้เป็นเงินสะสมหรือเงินออม (พริษฐ์ บุญรักษ์, 2547)

ดังนั้นจึงสรุปความหมายของเงินที่เหลือจากการใช้จ่าย ได้ว่า การกันรายได้ส่วนหนึ่งไว้โดยมิได้นำมาซื้อสินค้าหรือบริโภคใดๆ แต่เป็นการเก็บเงินนั้นไว้ใช้จ่ายในอนาคต โดยนำเงินดังกล่าวไปแสวงหาประโยชน์หรือดอกผลให้เพิ่มพูนขึ้น

จากการสอบถามสำรวจของธนาคารแห่งประเทศไทย เกี่ยวกับวัตถุประสงค์ในการเก็บเงินที่เหลือจากการใช้จ่าย ของแต่ละบุคคล พอจะสรุปได้ว่า เป้าหมายที่สำคัญที่สุดของเงินออมเรียงตามลำดับความสำคัญ (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2552)

- เพื่อไว้ใช้ในยามเจ็บป่วย และวัยชรา
- เพื่อการศึกษา
- เพื่อเป็นเงินทุนในการประกอบอาชีพ
- เพื่อไว้ใช้เงินและเพื่อไว้ซื้อของอื่นๆ

จะเห็นได้ว่าเงินออมเพื่อใช้ในยามเจ็บป่วยและในวัยชรา เป็นเงินก้อนใหญ่ที่สุด รวมวัตถุประสงค์สองเรื่องไว้ด้วยกัน คือ การเจ็บป่วยกับการใช้จ่ายในวัยที่หารายได้ไม่ได้แล้ว ซึ่งการเก็บไว้เพื่อยามป่วยไข้เป็นการออมไว้ใช้ในยามฉุกเฉินและจำเป็น เป็นเงินรายจ่ายที่คาดคะเนสองหน้าไม่ได้ อาจจะเป็นเงินจำนวนน้อยหรือเป็นเงินก้อนใหญ่ที่ต้องจ่าย ที่สำคัญคือเป็นรายจ่ายที่ไม่คาดคิด ไม่

สามารถวางแผนล่วงหน้าได้ ส่วนการเก็บเงินไว้ใช้ในวัยชรา นั้นเป็นเงินออมเพื่อไว้ใช้ในอนาคตที่คาดคะเนได้ว่าวัยทำงานจะนานเพียงใด เงินที่ต้องใช้ต่อเดือนจะเป็นเท่าใด ทั้งสองเรื่องอาจจะแยกวิธีเก็บออมและวิธีป้องกันได้แตกต่างกันไป

เงินออมเพื่อการศึกษาและเงินออมเพื่อเป็นเงินทุนในการประกอบอาชีพ เป็นเงินออมเพื่อให้เงินนั้นไปสร้างเงินหรือสร้างความสามารถในการหาเงินมาเพิ่ม อันได้แก่ เงินออมเพื่อให้มีเงินทุนในการประกอบอาชีพ ไม่ว่าจะเป็นการนำเงินที่ออมได้ไปลงทุนโดยตรง หรือว่าใช้เงินไปซื้อสินทรัพย์อื่น เช่น อสังหาริมทรัพย์ที่สามารถนำมาจำหน่ายเป็นประกันเงินกู้ได้ หรือว่าเพื่อนำเงินที่ออมได้ไปเป็นหลักประกันที่สถาบันการเงิน เพื่อให้ได้เงินมาหมุนเวียนในการประกอบอาชีพก็ตามและโดยนัยนี้เงินออมเพื่อการศึกษา ก็ถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของการออม เพื่อให้สามารถหาเงินเพิ่มได้ในอนาคต เพราะวิชาความรู้เป็นเครื่องมือที่จะทำให้ผู้เป็นเจ้าของความรู้ความสามารถนำไปใช้สร้างความก้าวหน้าในหน้าที่การงานและสร้างเงินให้ได้มากขึ้นด้วย (นวพร เรื่องสกุล, 2546)

ทฤษฎีการบริโภคและการออม

เคนส์ (Keynes, 1936) เป็นผู้ที่แสดงทัศนะให้เห็นอย่างเด่นชัดถึงความสัมพันธ์ระหว่างการออมกับรายได้ โดยการอธิบายผ่านทางความโน้มเอียงในการบริโภค (Propensity to consume) ที่ว่าการเพิ่มขึ้นของระดับรายได้พึงใช้จ่ายจะนำไปสู่การเพิ่มขึ้นในการบริโภค หากแต่การเพิ่มขึ้นในการบริโภคจะน้อยกว่าการเพิ่มขึ้นของระดับรายได้ที่เพิ่มขึ้น ซึ่งแสดงว่าค่าความโน้มเอียงในการบริโภคหน่วยสุดท้าย (Marginal propensity to consume) มีค่าน้อยกว่าหนึ่งแต่จะมากกว่าศูนย์เสมอ และค่าความโน้มเอียงเฉลี่ยในการบริโภค (Average propensity to consume) จะลดลงเมื่อระดับรายได้เพิ่มขึ้นขณะเดียวกันรายได้ส่วนที่เหลือจากค่าใช้จ่ายในการบริโภคซึ่งก็คือการออมนั้น ก็จะเพิ่มขึ้นทุกๆระดับรายได้ที่เพิ่มขึ้น ดังนั้นในแนวความคิดของเคนส์การออมของครัวเรือนจะขึ้นอยู่กับระดับรายได้พึงใช้จ่ายที่แท้จริงในปัจจุบัน

ในขณะที่ ฟรีดแมนและโมดิเกียนี มีความเห็นที่แตกต่างจากเคนส์ที่ว่า การบริโภคของบุคคลขณะใดขณะหนึ่งไม่ได้ขึ้นอยู่กับรายได้ที่เกิดขึ้นในขณะนั้น แต่จะขึ้นอยู่กับการคาดการณ์ในรายได้หรือทรัพย์สินที่บุคคลจะได้รับในระยะยาว และผู้บริโภคจะทำการวางแผนการบริโภคให้สอดคล้องกับรายได้ในระยะยาว

ในทฤษฎีการบริโภคของ ฟรีดแมน (Friedman, 1957) ซึ่งตั้งอยู่บนข้อสมมติฐานรายได้ถาวร (Permanent income hypothesis) โดยมีสาระสำคัญที่ว่า การบริโภคถาวร (Permanent consumption) จะมีลักษณะที่เป็นสัดส่วนคงที่กับรายได้ถาวร การเปลี่ยนแปลงในรายได้ขณะหนึ่งขณะใด หรือรายได้ชั่วคราว (Transitory income) จะได้ไม่มีผลเชื่อมโยงกับการบริโภค แต่จะมีผลโดยตรงต่อการออมเท่านั้น ทั้งนี้การออมนั้นถือว่าเป็นส่วนที่สำรองเพื่อเหตุการณ์ที่ไม่ได้คาดคิด หรือสภาวะฉุกเฉินในอนาคต ถ้าพิจารณาให้รายได้ปัจจุบันบุคคลหนึ่งสูงขึ้น บุคคลดังกล่าวจะไม่แน่ใจว่ารายได้ที่เพิ่มขึ้นนั้นจะคงอยู่ตลอดไปหรือไม่ ด้วยเหตุผลนี้ เขาจึงไม่ปรับการบริโภคของเขาให้สูงตามรายได้ที่เพิ่มขึ้นแต่เขาจะปรับการออมแทน โดยการเพิ่มการออมให้มากขึ้นเมื่อรายได้เพิ่มขึ้น ดังนั้นตามแนวคิดของฟรีดแมน การออมของบุคคลจึงขึ้นกับรายได้ถาวรซึ่งเป็นรายได้ระยะยาว กับรายได้ที่

เกิดขึ้นชั่วคราว ซึ่งเป็นรายได้ระยะสั้น โดยที่ผลของการเปลี่ยนแปลงในรายได้ระยะสั้นจะมากกว่าผลของการเปลี่ยนแปลงของรายได้ในระยะยาว

ส่วนทฤษฎีการบริโภค แอนโด และ โมดิกลีอานี (Ando and Modigliani, 1963) ซึ่งได้ร่วมกันพัฒนาทฤษฎีการใช้จ่ายของบริโภค บนพื้นฐานวัฏจักรของรายได้ (Life cycle income) โดยมีสมมติฐานว่า บุคคลประสงค์ที่จะแสวงหาอรรถประโยชน์สูงสุดในการบริโภค ในแต่ละช่วงเวลาตลอดช่วงอายุของเขาโดยคำนึงถึงรายได้ทั้งในปัจจุบันและอนาคตที่คาดว่าจะได้รับตลอดชั่วอายุมา กำหนดการบริโภคในขณะใดขณะหนึ่ง ด้วยเหตุนี้แนวโน้มของการบริโภคจึงค่อนข้างจะมีความสม่ำเสมอในระยะยาว ในขณะที่รายได้ที่บุคคลได้รับจะมีความผันผวนไปตามช่วงของอายุ ดังนั้นจึงทำให้เกิดการออมขึ้นจากความแตกต่างระหว่างรายได้กับการบริโภคตามช่วงของอายุแต่ละบุคคล ดังนั้นการออมตามแนวคิดของ แอนโด และ โมดิกลีอานี ขึ้นอยู่กับรายได้ที่ได้รับในแต่ละช่วงอายุของบุคคล

นอกจากนี้ การออมยังขึ้นอยู่กับรายได้เปรียบเทียบ (Relative income) ระหว่างรายได้ที่ได้รับกับรายได้เฉลี่ยของบุคคลอื่น ๆ ในสังคม และกับรายได้ที่บุคคลเคยได้รับในอดีต ซึ่งเสนอโดย ดิวเซนเบอร์รี่ (Duesenberry, 1949) ซึ่งเห็นว่าพฤติกรรมการบริโภคของบุคคลหนึ่งๆ จะคล้อยตามการบริโภคในกลุ่มของสังคมที่ตนอยู่ ซึ่ง ดิวเซนเบอร์รี่ เรียกว่า ผลของการเอาอย่าง (Demonstration effect) คราวเรือนจะมีความโน้มเอียงในการออมที่ต่ำ เมื่อมีรายได้ต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของรายได้สังคม และผลจะตรงกันข้ามเมื่อคราวเรือนมีรายได้ที่สูงกว่าค่าเฉลี่ยของรายได้ของสังคม

การเปรียบเทียบรายได้ในอดีตที่คราวเรือนเคยได้รับ เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการออมซึ่ง ดิวเซนเบอร์รี่ เห็นว่า เป็นการยากมากสำหรับคราวเรือนหนึ่งที่จะลดระดับการบริโภคเมื่อรายได้ลดลง ในทางกลับกันคราวเรือนมักจะเพิ่มการบริโภคเมื่อรายได้เพิ่มขึ้น

ทั้งนี้เนื่องจากคราวเรือนพยายามจะรักษามาตรฐานการครองชีพ ซึ่งคราวเรือนเคยได้รับมาแล้วในอดีต โดยที่ ดิวเซนเบอร์รี่ เรียกผลนี้ว่าผลสะท้อนกลับ (Ratchet effect) ดังนั้นตามแนวคิดของ ดิวเซนเบอร์รี่ ปัจจัยที่กำหนดการออม คือ รายได้เปรียบเทียบระหว่างรายได้ที่ได้รับกับรายได้เฉลี่ยของสังคม และรายได้สูงสุดที่คราวเรือนเคยได้รับ

ปัจจัยทางด้านดอกเบี้ย ในทฤษฎีการออม มักจะให้ความสำคัญกับบทบาทของอัตราดอกเบี้ยว่าเป็นอีกปัจจัยหนึ่ง ซึ่งมีส่วนสำคัญในการกำหนดพฤติกรรมการออมนอกเหนือจากปัจจัยทางด้านรายได้ อัตราดอกเบี้ยที่วานี้ มักจะพิจารณาในส่วนที่เป็นอัตราดอกเบี้ยที่แท้จริง โดยการนำเอาอัตราดอกเบี้ยในนาม หักออกด้วยการคาดคะเนอัตราเงินเฟ้อ ซึ่งจะแสดงให้เห็นถึงผลตอบแทนที่แท้จริงจากการออม

นักเศรษฐศาสตร์สำนักคลาสสิก (Classical economists) อ้างถึงความสัมพันธ์ระหว่างการออมกับอัตราดอกเบี้ยว่ามีทิศทางที่เป็นบวก บนเหตุผลพื้นฐานที่ว่า การเพิ่มขึ้นของอัตราดอกเบี้ยจะเป็นการเพิ่มขึ้นของค่าเสียโอกาส (Opportunity cost) ของการบริโภคในปัจจุบัน ดังนั้นผู้บริโภคมักจะทดแทนการบริโภคในปัจจุบันโดยการเลื่อนไปบริโภคในอนาคต เพื่อที่เขาจะสามารถบริโภคได้มากขึ้น ดังนั้นการเพิ่มขึ้นของอัตราดอกเบี้ย จึงทำให้การออมในปัจจุบันเพิ่มขึ้น (Kanjaneer Kangwanpornisiri, 1985)

ในขณะเดียวกัน การเพิ่มขึ้นในอัตราดอกเบี้ยก็สามารถทำให้การออมในปัจจุบันลดลงได้เช่นกัน เมื่อพิจารณา สมมติฐานวัฏจักรชีวิต (The life cycle hypothesis) ซึ่งได้นำเสนอว่า ถ้าสมมติให้ปัจจัยต่างๆ ไม่เปลี่ยนแปลง การเพิ่มขึ้นของอัตราดอกเบี้ยจะมีผลทำให้รายได้ระยะยาวเพิ่มขึ้น

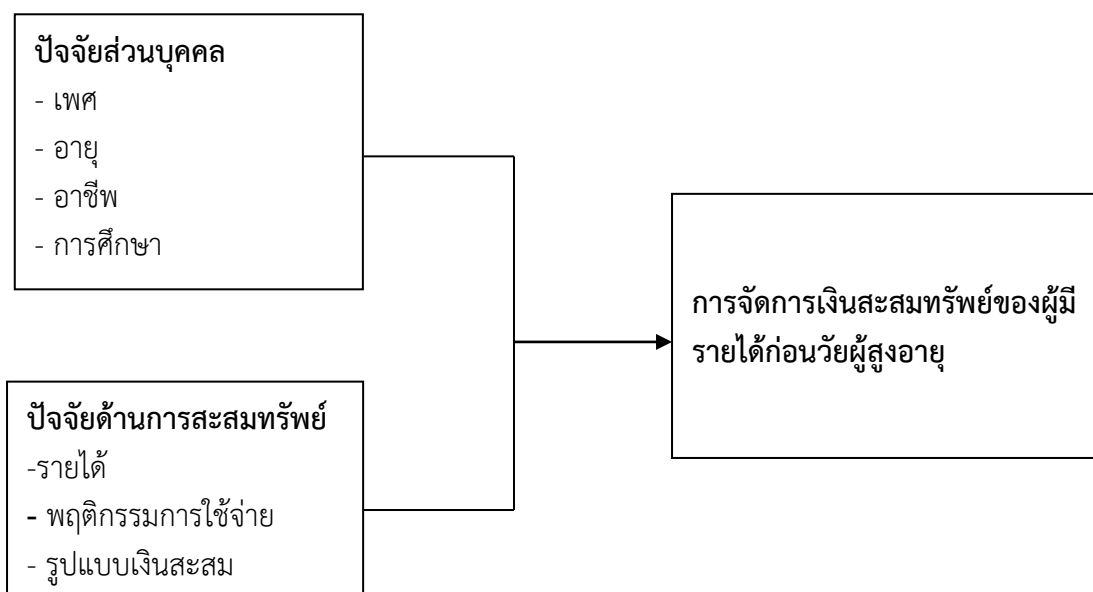
ดังนั้นเพื่อที่จะรักษาสัดส่วนการบริโภคต่อรายได้ให้คงเดิม บุคคลจะเพิ่มการบริโภคในปัจจุบันโดยนัยแล้วการออมในปัจจุบันจึงลดลง ทั้งนี้เพื่อให้ได้จำนวนเงินเป้าหมายของการออม (Target-saving) เท่าเดิม

ในการอธิบายถึงผลของอัตราดอกเบี้ยที่มีต่อพฤติกรรมการออมนั้นเป็นเรื่องค่อนข้างยากในทางการศึกษา ถึงแม้ว่าการอธิบายในทางทฤษฎีจะมีความชัดเจนถึงผลของอัตราดอกเบี้ย เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงในอัตราดอกเบี้ยจะมีผลต่อพฤติกรรมใน 2 ลักษณะคือ ผลของการทดแทน (Substitution effect) โดยจะมีผลทางด้านบวก ในขณะที่ผลของรายได้ (Income effect) ซึ่งเป็นผลในทางลบโดยที่ผลสุทธิอาจจะมีทิศทางในด้านบวกหรือลบ หรืออาจจะมีผลต่อพฤติกรรมการออมเลยก็ได้ ถ้าผลของการทดแทนและผลของการเพิ่มขึ้นทางรายได้ หักล้างกันอย่างสมบูรณ์

ปัจจัยทางด้านภาวะเงินเฟ้อ โดยทั่วไปแล้วภาวะเงินเฟ้อจะ หมายถึง ภาวะการณั้ผิดปกติที่ระดับราคาสินค้าโดยทั่วไปสูงขึ้นเรื่อยๆอย่างต่อเนื่อง ซึ่งหมายความว่าราคาสินค้าทั้งหมดรวมกันโดยเฉลี่ยแล้วสูงขึ้น โดยที่ราคาสินค้าบางชนิดอาจจะสูงขึ้น บางชนิดอาจจะลดลงหรือไม่มีการเปลี่ยนแปลงได้

กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการทบทวนวรรณกรรมตลอดจนแนวคิดและทฤษฎี สามารถแสดงกรอบแนวความคิดที่ได้จากการศึกษา เป็นกรอบแนวคิดดังนี้

ภาพ กรอบแนวคิดในการวิจัย